

Παρουσίαση Βιβλίου: “Δρομοκαΐτειο - Λέρος - Δαφνί”. Σκέψεις πάνω στο βιβλίο του Θ. Μεγαλοικονόμου

Καρατζαφέρης Λυκούργος²

Διαβάζοντας το βιβλίο του Θοδωρή Μεγαλοικονόμου έχω την αίσθηση ότι συναντήθηκα με αυτό από πολλές θέσεις: ως ειδικευόμενος στη Λέρο και στη συνέχεια στο Ψ.Ν.Α. με διευθυντή τον Θοδωρή, ως συγγενής ανθρώπων με ψυχιατρική εμπειρία, ως πολιτικό υποκείμενο. Την περίοδο που συνάντησα το βιβλίο ήμουν σε έναν παράλληλο διάλογο (Κλεισούρα & Καρατζαφέρης, 2022). Λέγαμε τότε με την Αλεξία: «Δεν είμαστε μόνο εκπαιδευτές/ριες. Είμαστε άνθρωποι που σε κάποιες φάσεις της ζωής μας βιώσαμε εμπειρίες που θα προτιμούσαμε να τις περιγράψουμε, με τον πιο φιλικό σε εμάς όρο, ως τροποποιημένες ή ενίοτε ακραίες καταστάσεις συνείδησης. Έχουμε στο κοντινό μας περιβάλλον ανθρώπους που αυτοκτόνησαν, που φλερτάρουν με τις εξαρτήσεις, που μπαينوβγαίνουν στα ψυχιατρεία, που κακοποιούνται συστηματικά και πολύ συχνά βιώνουν πολύ δύσκολες καταστάσεις. Ζούμε σε έναν κόσμο όπου η βία φετιχοποιείται, η ειδησιογραφία του μοχθηρού διεκδικεί χώρο στις αισθήσεις μας, οι οποίες με τη σειρά τους λαμβάνουν ερεθίσματα από ποικίλες κρίσεις. Εκπαιδευτήκαμε ως ψυχίατροι σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από τον στενό συνδυασμό ενός πολλαπλασιασμού των θεραπευτικών μέσων και νέων τεχνολογιών παρέμβασης, απεικόνισης και ταξινόμησης, όπου η ψυχιατρική έφτασε να αποκτήσει μια εξιδανικευμένη αντίληψη ουδετερότητας στις θεωρίες της. Εργαζόμαστε σε μια ατμόσφαιρα όπου οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας τείνουν να αναλαμβάνουν έναν αναβαθμισμένο ρόλο στα δημόσια θέματα, συχνά σχολιάζοντας κάθε πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης και, όχι σπάνια χαράσσοντας πολιτικές επί αυτών. Αναγνωρίζουμε πως πολλά ερωτήματά μας κινδυνεύουν να συσκοτιστούν μέσα από

αυτό που έχει ονομαστεί επιστημονική ή/και τεχνολογική ψυχολογία και ψυχιατρική όπου προτεραιότητα δίνεται στις επεξηγήσεις μέσω αιτιοκρατικών επιστημονικών μοντέλων των διαταραγμένων υποκειμένων και όχι στο νόημα, και όπου το πλαίσιο απαλείφεται με αποτέλεσμα να παρέχονται απαντήσεις μέσω τεχνολογικών παρεμβάσεων βασισμένων σε (συχνά αμφίβολα) επιστημονικά δεδομένα.» Μέσα στο σκηνικό αυτό συχνά δυσφορώ.

Παίρνω μια ανάσα για να γυρίσω στο βιβλίο. Αυτό που διατρέχει το βιβλίο απ' άκρου εις άκρον είναι η συνέπεια με την οποία προσεγγίζει το ζήτημα της Αποϊδρυματοποίησης σε πρακτικό, επιστημολογικό, θεωρητικό και πολιτικό επίπεδο. Θεωρία και πράξη, επιστημολογία και πολιτική συναντιόνται υπενθυμίζοντας πως, από μια κινηματική σκοπιά δεν αρκούν οι μεγάλες θεωρίες, αν δεν απαντούν στις ανάγκες των ανθρώπων για τους οποίους αναπτύσσονται και ο ακτιβισμός αν δεν έχει μια θεωρητική βάση που να συνδέει το μέρος με το όλον. Επιπλέον δε, οι ανάγκες αυτές συγκροτούνται πάνω σε μια υλική βάση. Γιατί, όπως είχε πει κι ένα μέλος του Δικτύου «Ακούγοντας Φωνές» ασκώντας κριτική σε μια παρουσίασή μου για την αξία του να «είσαι μαζί με τον άλλον», «δεν αρκεί να έχω κάποιον κοντά, ένα “ενεργητικό αυτί να με ακούει”, όταν ζω σε μια διαρκή επισφάλεια, άστεγη ή με το φόβο της διακοπής ενός ούτως ή αλλιώς ανεπαρκούς επιδόματος». Η κριτική αυτή όσο αυτονόητη κι αν ακούγεται αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης και δημόσιας συζήτησης μόνο στο βαθμό που ανακοινώνονται κάποια χρηματοδοτούμενα, βραχύβια προγράμματα, προσαρμοσμένα πάνω στους άξονες μιας εκσυγχρονιστικής πολιτικής ή της ενθάρρυνσης μεμονωμένων «καλών πρακτικών», οι οποίες, συχνά, επιχειρούν να καλύψουν πυροσβεστικά κάποιες ανάγκες, για παράδειγμα επαγγελματικής κατάρτισης ή στέγασης, όπως λέει χαρακτηριστικά ο Θοδωρής.

Μιλάω για Αποϊδρυματοποίηση και χρειάζεται να καταστήσω σαφές πως όλο το βιβλίο κυλάει και γύρω από την αποσαφήνιση του πολύπαθου αυτού όρου. Συνοπτικά, καταλαβαίνω πως εδώ μιλάμε για την Αποϊδρυματοποίηση «ως μια διαρκή διαδικασία» (Μεγαλοοικονόμου, 2002: 102), η οποία «δεν είναι μια απλή διαδικασία δομικών αλλαγών, αλλά έχει έναν εγγενή θεραπευτικό χαρακτήρα», (ο.π.: 93) με στόχο «την αλλαγή της υπάρχουσας κουλτούρας» (ο.π.: 102) ώστε να «μη σχετιζόμαστε με μια αφηρημένη αρρώστια ως άθροισμα συμπτωμάτων και συμπεριφορών» (ο.π.: 102) αλλά μέσω μιας «πρακτικής- κριτικής διαδικασίας, η οποία θα παράγει αυτό το “περιθώριο ελευθερίας” που καθιστά εφικτή τη δημιουργία δυνατοτήτων, ευκαιριών και σχέσεων» (ο.π.: 189-190). «Αφορά ένα σύνολο δραστηριοτήτων, οι οποίες τείνουν στην εγκαθίδρυση του ασθενή ως κοινωνικά δρώντος υποκειμένου με τη δραστηριοποίηση κοινωνικών παραγόντων, την παραγωγή νοήματος, την κατοχύρωση δικαιωμάτων» (ο.π.: 101). Η Αποϊδρυματοποίηση επομένως, συνιστά μια «διαρκή διαδικασία υπέρβασης, που αφορά όλους τους θεραπευτικούς και κοινωνικούς θεσμούς και σχέσεις, που

παγιοποιούν τις απαντήσεις στην ψυχική οδύνη/αρρώστια (ο.π.: 224). Αποτελεί λοιπόν «μια διαδικασία αμφισβήτησης κάθε (θεσμικού/ επιστημονικού/ θεραπευτικού/ κοινωνικού) περιορισμού για την ολόπλευρη ανάδυση αναγκών, επιθυμιών και δυνατοτήτων του πάσχοντος υποκειμένου, προκειμένου ν' ανακτήσει, να εκφράσει και να πραγματώσει τον αυθεντικό εαυτό του, την ελευθερία του και τη σχέση του με τον κόσμο. (ο.π.: 224) Τελικά η Αποϊδρυματοποίηση είναι μια κινηματικού τύπου διαδικασία, που έχει μια υλική βάση και «προϋποθέτει τη λειτουργία θεραπευτικών ομάδων, τη διατήρηση των θέσεων εργασίας και την παροχή υλικών κινήτρων» (ο.π.: 117-118)

Όμως το βασικό ερώτημα «πώς αποκαθίσταται η πολυπλοκότητα του πάσχοντος υποκειμένου» (ο.π.: 89) δεν αρθρώνεται στην καθημερινή κλινική πράξη και η «αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας, που συνιστά τον «κοινωνικό άνθρωπο που πάσχει» (ο.π.: 18) δεν υλοποιείται. Ο Θοδωρής καθιστά σαφές πως το είναι του ανθρώπου αποτελεί το σύνολο των δυνατοτήτων του. Και δεν υπάρχει όριο στην ανάδυση και στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων, αφού δεν είναι ποτέ εκ των προτέρων γνωστό ποιες είναι ούτε προκαθορισμένο ποιες μπορούν να ξυπνήσουν, ποιες να αναδυθούν για πρώτη φορά και ποιες να καλλιεργηθούν ως εν ενέργεια ικανότητες. (ο.π.: 229). Τούτο σημαίνει μια προσέγγιση που να συναντά τη σφαιρικότητα του προσώπου και όχι κάποιες δεξιότητες ή επιμέρους λειτουργίες.

Σκέφτομαι πως μια τέτοια σφαιρικότητα ενδέχεται να είναι βασανιστική. Η αναγωγιστική, απλοποιητική και μονοσήμαντη αφήγηση των ταξινομητικών συστημάτων σε βοηθάει να ξεμπερδεύεις εύκολα. Όπως λέει και ο Θοδωρής αναφερόμενος σε μια γνωστή φράση του Franco Basaglia «όταν ο ασθενής είναι δεμένος (με μιάντες, με διαγνώσεις, με μονοσήμαντες ερμηνείες) ο ψυχίατρος είναι ελεύθερος. Όταν ο ασθενής είναι ελεύθερος, τότε ο ψυχίατρος είναι δεμένος» (ο.π.: 124). Το δέσιμο του ψυχιάτρου αφορά, μεταξύ των άλλων, τη συνειδητοποίηση πως με τον πάσχον άνθρωπο που είμαι στο ίδιο δωμάτιο κάτι με συνδέει. Αυτή τη σύνδεση αναγνωρίζω προσωπικά στις παρακάτω γραμμές (ο.π.: 89): «Όταν ξεκινούσαμε τη δουλειά για την Αποϊδρυματοποίηση του ψυχιατρείου της Λέρου, η ομάδα παρέμβασης, οποία θεώρησε αναγκαίο να θέσει, πριν απ' όλα στον εαυτό της, το ερώτημα: τι ζητάμε;» Με λίγα λόγια, το ερώτημα ήταν πώς αποκαθίσταται η πολυπλοκότητα του πάσχοντος υποκειμένου;

Και μόνο το ερώτημα τι ζητάμε με βάζει σε μια θέση ευθύνης και δημιουργεί διλήμματα. Τα διλήμματα με καλούν να αλλάξω επίπεδο σκέψης, να αναζητήσω ένα μετα-επίπεδο, την ίδια στιγμή που καλούμε να μείνω στο επίπεδο των αναγκών και των επιθυμιών στο εδώ και τώρα και όχι σε ένα αφηρημένο χωρόχρονο. Αυτή η ακριβώς η γείωση στις ανάγκες του πάσχοντος υποκειμένου αποτελεί μια μορφή αντίστασης σε αυτό που ο Θ. ονομάζει σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου του «καταργησιακή» πολιτική, η οποία ρίχνει νερό στο μύλο του νεοφιλελευθερισμού» (ο.π.: 222). Δεν αρκεί να κλείσουν τα ψυχιατρεία αν αυτό σημαίνει τη δημιουργία

χιλιάδων αστέγων, όπως συνέβη στις αρχές της δεκαετίας του 1980, στις ΗΠΑ. Δεν αρκεί να ανοίξουν δομές στην κοινότητα αν αυτές αναπαραγάγουν την ασυλική λειτουργία με κλειδωμένες πόρτες, πειθάρχηση, φαρμακοκαταστολή. Δεν αρκεί να αλλάζει απλώς ο χώρος ή η λειτουργία. Για να θυμηθούμε και ένα παλιό σύνθημα «Λέρος: Όχι ένας τόπος, αλλά ένας τρόπος». Τελικά, αναρωτιέται κανείς: «αρκεί το να είμαστε έξω από το άσυλο, για να έχουμε μια καλή, διαφορετική από την προηγούμενη, θεραπευτική πρακτική;» (ο.π.: 224). Η απάντηση είναι πως δεν αρκεί.

Και έπειτα, αναρωτιέμαι, τι νόημα έχει ένα τέτοιο ερώτημα σήμερα όταν πλέον μιλάμε για ασυλικούς όρους και λειτουργίες της ίδιας της κοινότητας· η πρόσφατη εμπειρία, της κατασκευής μιας τρομοεκστρατείας πειθάρχησης, καταναγκασμών, περιορισμών, υπό όρους εξόδων κοκ σε πολλές και πολλούς από εμάς θύμισαν τη συνθήκη ενός ψυχιατρείου. Το ζήτημα της επικινδυνότητας πέρασε τους τοίχους των ασύλων στην κοινότητα. Ίσως ένα επόμενο βιβλίο να τιτλοφορείται «Λέρος-Δρομοκαΐτειο – Δαφνί – κοινότητα: ο ένας τοίχος μετά τον άλλο».

Ξαναγυρνάω στα διλήμματα και τις αντιφάσεις και η πρώτη αίσθηση είναι ένα πνίξιμο. Πώς θα απαντήσω στην αστεγία ενός ανθρώπου, μέλους του Δικτύου Ακούγοντας Φωνές, που μετά από τόσα χρόνια τοξικοεξάρτησης υιοθετεί μια εναντιωματική συμπεριφορά; Η εναντίωση είναι την ίδια στιγμή σημείο κριτικής και αλλά και μια θέση αυτο-εξόρισης. Μήπως μια χαρά συνεχίζεται το παιχνίδι του αποδιοπομπαίου τράγου; Εγώ τι ρόλο έχω στην τραγωδία; Θύτης; Σωτήρας; Ή μήπως κι εγώ θύμα;

Όλα αυτά δεν απαντιούνται με τη λογική. Εξάλλου η λογική των καιρών δεν έχει αισιοδοξία. Το πνίξιμο μαλακώνει, αλαφραίνει και γίνεται έως και χαρά όταν ανακαλώ αυτή τη μικρή φρασούλα που με καλεί «ενάντια στην απαισιοδοξία της λογικής, να αντιτάξω την αισιοδοξία της πράξης»³. Τα συνθήματα μερικές φορές συμπυκνώνουν μια συσσωρευμένη συλλογική γνώση και δεν πιστεύω ότι εκφράζουν μόνο αυτόν που τα πρωτοεκφέρει... όπως τα τραγούδια, που έχουν μια δική τους διαδρομή πέρα από το δημιουργό τους...

Σε ένα πρώτο επίπεδο, για εμένα δράση σημαίνει το να κρατήσω τα διλήμματα ανοικτά. Τι ζητώ: το να έχω επίγνωση των διλημάτων και των αντιφάσεων, να αναζητώ τρόπους να μην κουκουλώνονται, να ανοίγουν και να ξετυλίγονται, να αποτελούν κοινωνικό και πολιτικό διακύβευμα. Η κυρίαρχη αφήγηση μου προσφέρει κάποια σημεία να πιαστώ την ίδια στιγμή που με καλεί και ενίοτε μου επιβάλλει να τα βάλω κάτω από το χαλί προστατεύοντας και τα δικά μου συμφέροντα από μια θέση ουδετερότητας. Διαβάζοντας το βιβλίο κρατάω τα εξής:

- την αξία του να επιδιώκω να κινηθώ πέρα από τη μονοσήμαντη ανάγνωση της ατομικής ανθεκτικότητας προς αυτή της ομαδικής ανθεκτικότητας (αναφορά) και να εμπεριέξω με θετικό πρόσημο την αντίσταση. Συνήθως, λέγεται πως ο «ασθενής αντιστέκεται στη θεραπεία» υπονοώντας και μια ηθική ευθύνη για τη μη βελτίωση.

Στοχεύω λοιπόν άμεσα ή έμμεσα η θεραπευτική υπόθεση να περιλαμβάνει μια δι-υποκειμενική συνθήκη όπου πλέον δύο υποκείμενα που μπορούν από κοινού να αντιστέκονται σε μια αλλαγή που απειλεί την αυτονομία τους.

- την αξία να δέχομαι τον άλλο ως ένα υπεύθυνο ον που μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για την ανάρρωσή του και έτσι ο πόνος της αντίστασής να αποκτά ένα πολιτικό νόημα. Το συλλογικό βίωμα του πόνου, ειδικά μέσα σε ομάδα, ανοίγει μια νέα δυνατότητα πέρα από τη νεοφιλελεύθερη προτροπή στην ευτυχία, η οποία ζητά να τον καταστέλλει εν τη γενέσει του. Λέει ο Byung-Chul Han (2021: 27): «Η κοινωνία της παρηγοριάς αποπολιτικοποιεί τον πόνο, μετατρέποντάς τον σε ατομική και ιατρική υπόθεση». Αναζητώντας απαντήσεις ο Han (2021: 44) στρέφεται στον Benjamin, ο οποίος αναρωτιέται «μήπως κάθε ασθένεια θα ήταν ιάσιμη αν υπήρχε απλώς και μόνο η δυνατότητα να κυλήσει αρκετά μακριά, μέχρι την εκβολή του ρεύματος της αφήγησης» και στο Δίκτυο των Ανθρώπων που Ακούνε Φωνές (2021) που μιλάει για μια «συμμαχία του πόνου». Στο βιβλίο γίνεται είτε άμεσα είτε έμμεσα μια άρνηση της «θετικής ψυχολογίας» μέσα όμως από μια διαλεκτική συνάντηση με το με το «θετικό» που «ήδη υπάρχει», αυτό που έχει επιτευχθεί, το υγιές κομμάτι στη διαλεκτική του σχέση με την αρρώστια ως αντίφαση προσωπική και κοινωνική.
- να αναζητήσω συμμαχίες που με βοηθούν να ψάξω για αυτό που ο Richard Day (2004: 716), Καναδός αναρχικός θεωρητικός, περιγράφει ως «συγγένειες», για στιγμιαία σημεία σύνδεσης όπου συναντάμε ο ένας την άλλη και κάτι συμβαίνει που είναι μεταμορφωτικό και σύμφωνο με τη συλλογική μας ηθική για απόδοση δικαιοσύνης ή με τα λόγια του Θεωρή (ο.π.: 252) να αναζητήσω το θεραπευτικό και ευρύτερα πολιτικό χαρακτήρα της δουλειάς μου και των κοινωνικών συμμαχιών που πρέπει να συνάψω.

Με βάση τα παραπάνω, τα διλήμματα μου (υπεν)θυμίζουν ένα σημαντικό ερώτημα, που συνδέεται με τα ζητήματα αυτοδιάθεσης που θέτει ο Michel Foucault (1997: 87): «Πώς θα μπορούσα να συμμετέχω σε συμμαχίες όπου μπορώ να δρω αλληλέγγυα και υποστηρικτικά για τα πρόσωπα (που είναι) σε αναζήτηση τρόπων αυτοδιάθεσης τους μέσω της επιτέλεσης δράσεων στις οποίες είναι τα ίδια ο στόχος αυτών των δράσεων, το πεδίο στο οποίο εφαρμόζονται, τα εργαλεία που χρησιμοποιούν και τα υποκείμενα που δρουν;» Σκέφτομαι όλα αυτά και από την άλλη αναγνωρίζω πως ήδη μιλάω για το πώς και τα ίδια τα διλήμματα αναδύονται σε μια εποχή που αναζητά εύκολες απαντήσεις. Συχνά οι άνθρωποι, ειδικά όταν βιώνουν μια κρίση ή φοβούνται, μου ζητάνε κάτι «για να γίνουν καλά», μια «οδηγία για να ξεπεράσουν τον πόνο» ή ένα φάρμακο, μια διάγνωση. Η οδηγία, το φάρμακο, η διάγνωση επίσης δεν είναι μονοσήμαντα. Αν έχω μια καλή συμβουλή μπορώ να την προτείνω αφού κάποιος τη ζητά. Όμως «η επικέντρωση στην ψυχοπαθολογία, ξεκομμένα από το όλο της ύπαρξης του προσώπου, οδηγεί στην αδυναμία να δούμε ότι, ο ψυχικά πάσχων,

με όλο τον κατακερματισμό, τη σύγχυση, το παραλήρημα, την παράξενη συμπεριφορά, δεν παύει να είναι ένα ανθρώπινο ον σε αλληλεπίδραση με ένα ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο και, ως τέτοιο, δεν μπορεί να αναχθεί στην ψυχοπαθολογία του, αλλά αυτή να ιδωθεί ως μέρος της ιστορίας / βιογραφίας του – ως ενός υποκειμένου, δηλαδή, που δρα, έχει σκοπούς και κίνητρα και του οποίου η συμπεριφορά διέπεται από νόημα: αυτό σημαίνει ότι «οι πράξεις του, ως ανθρώπινες πράξεις, συνοδεύονται από συνείδηση, παρακινούνται από στόχους, πηγάζουν από ερμηνείες καταστάσεων και εκτιμήσεις αξιών...» (ο.π.: 230).

Θεωρώ λοιπόν συνεπές από μια χειραφετητική σκοπιά να αναζητήσω τρόπους να δούμε την κρίση, που συχνά διαπερνά και κατακερματίζει κάθε έννοια ταυτότητας και προσωπικής συγκρότησης, σε σχέση με την κρίση των πλαισίων που εμπεριέχουν τα εν λόγω πρόσωπα και μαζί και τη δική μου κρίση, του επαγγελματία που συνοδεύει (μέχρι ενός σημείου) στο δρόμο για ανάρρωση, κρίση του θεσμού που κάθε φορά με εμπεριέχει. Σε μια ιστορική στροφή για τα θέματα της ψυχικής υγείας ο Franco Basaglia (2008: 39) υπογραμμίζει πως «η θεραπευτική πράξη αποκαλύπτεται ως μια καθ' ολοκληρία πολιτική πράξη, στο βαθμό που τείνει να ανασυνθέσει σ' ένα επίπεδο παλινδρόμησης μια κρίση που ήδη διαδραματίζεται: να ανασυνθέσει δηλαδή την κρίση προκαλώντας οπισθοδρόμηση προς την αποδοχή των αιτίων που την προκάλεσαν».

Εύλογα η προσφυγιά συζητιέται στο βιβλίο όπου είναι σαφής η αναγνώριση ότι το «φάρμακο» για την ψυχική οδύνη είναι συγκεκριμένο (ο.π. 382): η άρση των όρων που έχουν στερήσει την ελπίδα και την προοπτική για ένα μέλλον, για μια ασφαλή ζωή με αναγνωρισμένα δικαιώματα – άσυλο, ικανοποιητικά αμειβόμενη εργασία, εκπαίδευση, υγεία κ.λπ. Το διαβάζω και θυμάμαι έναν πρόσφυγα, επιζήσαντα βασανιστηρίων και έμφυλης βίας. Ανατρέχω στις σημειώσεις μου από τη συνάντηση:

Ακόμα κι αν δεν κάναμε φυσιοθεραπεία μιλούσα με τον φυσιοθεραπευτή και τώρα δεν το έχω πια. Όσο ήμουν εκεί, στους MSF, ήξερα πού να πάω. Τώρα νιώθω μόνος, Στρίμωγμα.. Δεν ξέρω ακριβώς τι συμβαίνει τον τελευταίο και είναι πάλι μπερδεμένα τα πράγματα. Νιώθω αναταραχή. Είναι όπως παλιά, όπως όταν σκεφτόμουν πολύ. Τώρα κάνω προσπάθεια αλλά δεν τα καταφέρνω να μην σκέφτομαι. Νιώθω στριμωγμένος: Νιώθω σαν η καρδιά μου να είναι σφιγμένη. Το νιώθω αυτό. Πιστεύω ότι οι σκέψεις, είναι συνδεδεμένες με ένα τέτοιο συναίσθημα. Τώρα που δεν σκέφτομαι πολύ το στρίμωγμα υπάρχει. Είμαι μπλοκαρισμένος. Χρειάζεται να νιώσω ελεύθερος και ήρεμος. Θέλω να νιώσω κάτι. Δεν καταλαβαίνω ποιος είμαι. Αυτό που ήλπιζα ήταν να περπατήσω ξανά και ακόμα δεν το βλέπω να γίνεται. Ήθελα να είμαι όπως όλος ο κόσμος. Οι γιατροί μου είπαν ότι δεν έχω τίποτα άλλο να κάνουν. Προσπαθώ να το πατήσω αλλά πονάω. Δεν ξεχνιέται ο πόνος. Νιώθω στριμωγμένος εσωτερικά. Έχω πολλά ερωτήματα για αυτό.

Τι θα γίνει τώρα που με έπιασε;

Γιατί έρχεται τόσο συχνά;

Γιατί δεν τελειώνει;

Γιατί δεν σταματάει;

Τι έχει συμβεί; Είναι μόλις λίγες μέρες πριν που ταυτόχρονα με τη διακοπή του πενιχρού του επιδόματος κι ενώ έχει αρχίσει να δυναμώνει, να περπατάει κάπως, να πονάει λιγότερο και να ζει σε ένα σπίτι αναμένοντας τη συνέντευξη για την υπηρεσία ασύλου, η διακοπή της συνεργασίας σχεδόν όλης της ομάδα που τον στήριζε στους MSF έδωσε μια ακόμα σφαλιάρα και τον ανάγκασε να επιστρέψει σε μια θέση χωρίς εναλλακτικές και σύντομα εξαναγκάζεται να ζήσει εκ νέου «χωρίς εναλλακτικές» και να «συναινέσει» στην τάξη, χωρίς δυνατότητα διαφυγής, φυλακισμένος μέσα στο ψυχιατρικό πεδίο, έτσι όπως βρισκόταν φυλακισμένος μέσα στον εξωτερικό κόσμο του οποίου, τις αντιφάσεις δεν κατόρθωνε να αντιμετωπίσει διαλεκτικά. Πως να απαντηθεί λοιπόν το ερώτημα “γιατί δεν σταματάει”;»

Όμως όπως διατυπώνεται και στο βιβλίο, ο πυρήνας του κοινωνικού προβλήματος είναι η μετατροπή μιας όλο και μεγαλύτερης μάζας ανθρώπων στα «άχρηστα αυτού του κόσμου», σε «ανθρώπους που περισσεύουν» – και, γύρω από αυτούς, μια νεφελώδης μάζα καταστάσεων, που χαρακτηρίζονται από επισφαλείς συνθήκες εργασίας και ανασφάλεια για το αύριο, επιβεβαιώνοντας έτσι ότι εκατομμύρια άνθρωποι ζουν σήμερα μέσα σε ευάλωτες συνθήκες (ο.π.: 237-238)

Στην εκπαίδευση μου κάπου έμαθα για την επιστημολογία της σύνδεσης. Όμως ως πολιτικό υποκείμενο έμαθα πως αυτή η σύνδεση δε συμβαίνει μέσα σε συνθήκες ελευθερίας. «Οι άνθρωποι κάνουν την ίδια τους την Ιστορία, δεν την κάνουν όμως κάτω από ελεύθερες συνθήκες, που διάλεξαν μόνοι τους, μα κάτω από συνθήκες που βρέθηκαν άμεσα, που δόθηκαν και κληρονομήθηκαν από το παρελθόν» (Marx, 2010 83). Ίσως υπάρχει ένα περιθώριο εδώ να αναζητήσω τις συνδέσεις εκείνες που θα επιτρέψει στα μέλη της κοινότητας να μπορούν, διαμέσου της αμοιβαίας αντιπαράθεσης και της διαλεκτικοποίησης των αμοιβαίων θέσεων, να ανοικοδομήσουν το δικό τους σώμα. Μια τέτοια σύνδεση δημιουργεί προϋποθέσεις για μια θεραπευτική κοινότητα..

Κλείνοντας θα πω πως μου είναι σημαντικό να αναγνωρίζω ότι αποτελώ μέρος του κόσμου της απειλής και της κατάχρησης, απ’ τον οποίο ο «άρρωστος» αισθάνεται καταπιεσμένος, και η κρίση του «αρρώστου» είναι η δική μου κρίση. Γυρίζω στον Αξελό (Λυβιάκης, 2010): «Δεν υπάρχει κόσμος χωρίς τον άνθρωπο και άνθρωπος χωρίς τον κόσμο. Ένα ενιαίο και πολυδιάστατο παιχνίδι τους συνδέει και συγχρόνως τους αποσυνδέει. Η ερωτηματική διάσταση περιέχει και μια ερωτική διάσταση. Και αυτή η ερωτική διάσταση συνδέει και αποσυνδέει. Παντού παίζουν μαζί ο έρως και ο θάνατος». Έρωτας και θάνατος, ερώτηση και απάντηση, διεργασία και σκοπός, τύχη και αναγκαιότητα. Είναι ακριβώς αυτή τη διαλεκτική των διπόλων που το σύμπλεγμα τεχνολογία-έλεγχος-ασφάλεια απειλεί να εξαλείψει με το πρόταγμα της αναζήτησης της αιώνιας ζωής και της αειφόρου ανάπτυξης, της απάλειψης της ασάφειας και της εγγενούς αδυναμίας μας για πλήρη κατανόηση (αλγοριθμοποίηση και τεχνητή

νοημοσύνη), την υποταγή όλων στην ανάγκη και το σκοπό της παραγωγής σε βάρος της διαλογικότητας και του παιχνιδιού. Από αυτή την άποψη κάθε ρωγμή που δημιουργεί η θεραπευτική συνάντηση μπορεί να επιτρέψει στο φως να μπει.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Basaglia Franco (2008) *Ενάντια στην απαισιοδοξία της λογικής: Για την αισιοδοξία της πράξης*. Εκδ. Καστανιώτη

Day, R. (2004). *From Hegemony to Affinity: The political logic of the newest social movements*. *Cultural Studies*, 18 (5), pp. 716–748.

Han Byung-Chul (2021). *Η κοινωνία της παρηγοριάς Ο πόνος σήμερα*. Εκδόσεις Όπερα

Foucault, Michel. 1997. *Ethics: Subjectivity and Truth*. In *Essential Works of Foucault, 1954–1984*, ed. P. Rabinow, vol. 3. New York: The New Press.

Marx Karl (2010) *Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, Εκδ. Θεμέλιο, 2010, σελ. 83.

Δίκτυο Ακούγοντας Φωνές (2021) *Δίκτυα, Κινήματα, Συγκινήσεις και “η πρώτη ποίηση της ζωής μας”*. Περιοδικό Μετάλογος, τ 40 (Κεντρική ανακοίνωση στο 12ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ακούγοντας Φωνές. Ιρλανδία 1-3 Σεπτεμβρίου 2021)

Κλεισούρα Αλεξία & Καρατζαφέρης Λυκούργος (2022) *Αναζητώντας μετακινήσεις: μια διαλογική διεργασία με και για τον Πέτρο Πολυχρόνη* Περιοδικό. Μετάλογος, τ 41

Μεγαλοοικονόμου Θοδωρής (2022) *Δρομοκαΐτειο - Λέρος - Δαφνί. Ο ένας τοίχος μετά τον άλλο*. Εκδόσεις των Συναδέρφων

Λυβιάκης Γιάννης (2010, Φεβρουάριος 10) *Μια διάλεξη του Κώστα Αξελού στα Χανιά Χανιώτικα Νέα* Ανακτήθηκε στις 1/11/2022 από <https://www.haniotika-nea.gr/42273-mia-dialeksi-tou-kwsta-akselou-sta-xania/>

1 Το παρόν κείμενο αποτελεί μια εμπλουτισμένη έκδοση της ομιλίας μου σχετικά με το βιβλίο του Θοδωρή Μεγαλοοικονόμου, «Δρομοκαΐτειο - Λέρος - Δαφνί. Ο ένας τοίχος μετά τον άλλο». Πρωτοπαρουσιάστηκε σε μια εξαιρετική εκδήλωση στις 4 Νοεμβρίου 2022. Δες εδώ παραπομπή:

<https://ekdoseisynadelfwn.wordpress.com/2022/10/28/παρουσίαση-του-βιβλίου-δρομοκαΐτει/>

<https://ekdoseisynadelfwn.wordpress.com/2022/09/21/δρομοκαΐτειο-λέρος-δαφνί-μόλις-κυκλ/>

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

2 Ψυχίατρος

3 Από τον τίτλο του βιβλίου “Ενάντια στην απαισιοδοξία της λογικής: Για την αισιοδοξία της πράξης” του Franco Basaglia, Εκδ. Καστανιώτη. Ο τίτλος προέρχεται από τη φράση,

"Απαισιοδοξία της νόησης, αισιοδοξία της βούλησης", αποδίδεται στον Ρομαίν Ρολλάν και έγινε κυρίως γνωστή από τον Αντόνιο Γκράμσι.

EKDOSEISYNADELFWN.WORDPRESS.COM

Δρομοκαΐτειο – Λέρος – Δαφνί. Μόλις κυκλοφόρησε!

Θόδωρος Μεγαλοοικονόμου Δρομοκαΐτειο – Λέρος – Δαφνί Ο ένας τοίχος μετά τον άλλο
Σχήμα: 17Χ24 • Σελίδες: 416 • Τιμή: 18 ευρώ • ISBN 978-618-5571-18-4